

SİYASETTE YOZLAŞMA VE SİYASÎ ETİK

“SİYASÎ ETİK YASASI” ÇALIŞMASINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME

İsmail Faruk Aksu

TASAV Başkanı

“Siyasî Etik” konusu, bir kanun teklifi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) gündemine getirilmiştir. Anayasa Komisyonunda görüşülerek kabul edilen yasa teklifi hâlen Genel Kurul gündemindedir. Hazırlanması süreci kamuoyunda büyük beklentilerin oluşmasına sebep olan Teklifin, içeriği itibarıyla bu beklentilerin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Etik arayışların esasını yolsuzluklarla mücadele anlayışı oluşturmalıdır. Böyle bir misyonla yola çıkıldığında ise yolsuzluklarla mücadele merkezli kapsamlı bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

Felsefenin bir alt dalı olan etik, bireylerin toplum tarafından kabul gören ahlâk kurallarına uygun şekilde davranması olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle etik, insan ilişkilerinde, toplum, kültür, ekonomi, hukuk, teknoloji gibi alanlarda bireylerin tutum, davranış ve kararlarında etkili olan, onların davranışlarına yön veren değerlerdir. Etik kavramı zaman zaman ahlâk ile aynı anlamda kullanılsa da aslında birbirinden farklı kavramlardır. Ahlâk esasen kişilerin uymakla yükümlü olduğu tutum ve davranışlar, etik ise iyi, kötü gibi bireylerin davranışlarına yön vermeye dönük bir kavramdır.

Etik, bireysel ya da grup davranışlarında ölçüler koyarak iyi ya da kötüye karar vermeye yarayacak kıstasları belirler. Bu nedenle etik ilkelerin toplumsal alanın her kesiminde hayat bulması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Şayet toplumun her alanında bu ilkeler hâkim kılınmak isteniyorsa, dürüstlüğü teşvik eden davranış kuralları oluşturularak eğitimin her kademesinde insanımıza “dürüstlük” ve “sorumluluk” gibi erdemlerin kazandırılması şarttır. Bunun çeşitli araçlarla bir hayat tarzı olarak benimsetilmesi, kamu menfaatinin kişisel çıkarlardan üstünlüğü anlayışının toplumsal bir değer olarak içselleştirilmesi zorunlu bulunmaktadır.

Bilindiği gibi siyaset, toplum yönetimi ile ilgili olan konuları inceler. Bizim gibi siyasî sosyalleşmenin, siyasî kültürün yerli yerine oturmadığı ülkelerde toplumun siyasetçilere karşı tereddütlü bir bakışı ve güvensizliği vardır. Bu durum toplumun siyasetçiye yüklediği misyondan ve bu misyona uygun davranışın gösterilmemesinden kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla siyasetçi, iş adamı ve kamu görevlisi üçgeninde oluşan yolsuzluk ve usulsüzlükler de başta siyaset kurumu olmak üzere birçok müesseseye güveni sarsmaktadır.

Siyaset hem yönetme fonksiyonu, hem de kamu ile olan ilişkileri başta olmak üzere politika oluşturma ve topluma önder olma fonksiyonlarıyla etik ilkelerin uygulanması gereken öncelikli bir alan olmalıdır. Ne yazık ki açıklık, dürüstlük, katılımcılık ve hesap verebilirlik ilkelerinin siyaset kurumunda, kamu yönetiminde, özel sektör, sivil toplum ve medya yapılanmasında kurumsallaştırılmamış olması nedeniyle günümüzde hâlen temiz toplum, temiz siyaset, dürüst yönetim gibi değerlerin hayata geçirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Esasen kamuoyu, yolsuzluk odaklı ilişkilerin ulaştığı boyutların bütün gerçekliği ile ortaya konulmasını, faillerinin cezalandırılmasını ve bunların eylem ve işlemlerinden doğan kamu zararlarının tazminini istemektedir. Hepsinden önemlisi, bu tür suiistimal ve yolsuzlukları besleyen unsurların giderilerek bir daha meydana gelmesinin önüne geçilmesini arzulamaktadır.

Yönetimde açıklığın ilke edinildiği katılımcı demokrasilerde yolsuzluklarla mücadelede daha etkili sonuçlar alınmakta olduğu bilinmektedir. Yönetenlerin siyasî ahlâksızlıklara ve kirliliklere karıştığı toplumlarda ise yozlaşma salgın bir hâle gelerek zaman içerisinde toplumun tüm kesimlerine yayılmaktadır.

Bu sebeple “Temiz toplum” idealine ulaşmak, başta lider ve yöneticiler olmak üzere, karar verme ve toplumu yönlendirme konumunda bulunanların siyasî etiğin gerektirdiği kurallara uymaları ve bunlarla mücadele konusunda kararlı ve inançlı olmaları ile mümkün olabilecektir.

Yozlaşma ve yolsuzluklarla mücadelede siyasî, hukukî ve kamuoyu denetim mekanizmalarının sağlıklı işlemesi büyük önem taşımaktadır. Ancak siyasetin denetlenmesi için en önemli unsur olan parlamento denetimi yollarının inandırıcı bir şekilde işletilememesi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca idarî denetim yolunun etkinlik, verimlilik ve güvenilirliği tartışmalıdır. Özellikle son on üç yılda yapılan düzenlemeler ve ortaya konulan siyasî üslup, denetim sisteminin işlevsizleştirilmesine yol açmıştır. Bu durum yolsuzluklarla mücadelede zafiyet oluşturmuştur. Buna ek olarak, yargının kendi işleyişinden ve sorunlarından kaynaklanan sebeplerle yargı denetiminin geç tahakkuku ve kararların adil olup olmadığı tartışmaları da yine bu konuda kamu vicdanını rahatlatabilecek bir sonuç çıkmasını engellemektedir.

Bütün bu denetim yol ve yöntemlerinin sağlıklı olarak işlemediği bir yapı içerisinde, kamuoyu ve medya duyarlılıklarının doğru bir şekilde yönlendirildiğini ve bu denetimlerin etkinliğine katkıda bulunduğunu söyleyebilmek de mümkün değildir.

Ülkemizde kamu görevlilerinin ve siyasetçilerin aktif biçimde rol oynadığı yozlaşma ve yolsuzluk örneklerine bolca rastlanmaktadır. Bu tür yozlaşmalara yol açan temel nedenlerin başında bireysel çıkar ilişkilerinin önüne geçecek etkin bir kontrol sisteminin oluşturulamaması gelmektedir. Eğitim sistemindeki çarpıklıklar, hukuk sistemindeki belirsizlik ve boşluklar, idarî sistem içindeki hantal kurum ve kuruluşlar ile bürokrasi, demokrasi ve siyaset kültürünün yeterince yerleşmemiş olması da yozlaşma için uygun ortam hazırlamaktadır. Bu konulardaki yasal eksikliğin giderilerek siyasî etik kurallarının gelişmiş demokratik ülke standartlarına çıkartılması esasen ertelenemez bir gerekliliktir.

Kamuoyu ve yargı denetiminden kaçmamak, siyasetin gereksiz yere töhmet altında kalmasına fırsat vermemek bakımından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda milletvekili dokunulmazlığı konusunun kamuoyu vicdanını yaralayan unsurlardan arındırılacak şekilde yeniden düzenlenmesi, siyaset kurumu ve vatandaş ilişkilerinde güvenin tesisi açısından önemli bir adım olacaktır.

Milletvekili dokunulmazlığının belli ölçüler dâhilinde gerekli olduğu bir gerçektir. Ancak, milletvekillerini bu anlamda farklı bir statüye tâbi tutmanın amacının onları ayrıcalıklı ve yasaların üstünde bir grup hâline getirmek olmadığı da açıktır.

Öte yandan milletvekilliği ile bağdaşmayan işlerle ilgili olarak ülkemizdeki düzenlemeler çağdaş demokrasilerde yürürlükte olan düzenlemelerle amaç bakımından benzer olmakla beraber, bu ülkelerde başlıca iki farklı yaklaşımın izlendiği görülmektedir: Birincisi, düzenlemeyi kesin kriter ve kurallara bağlayarak kısıtlayıcı yasal sınırlamalar koyan ve uygulamayı etkin olarak denetleyen yaklaşımdır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde; Kongre üyelerinin mesleklerini icra etmeleri ile özel sektör şirketleri veya kuruluşlarında idarecilik veya yönetim kurulu üyeliği görevlerini para karşılığı yapmaları yasaklanmış; Kongre üyelerinin Kongre dışı faaliyet sonucu elde edebilecekleri aylık toplam gelir kamu yönetici bareminin ikinci derece maaş karşılığının yüzde on beşi ile kısıtlanmıştır.

İkincisi, düzenlemede yazılı kurallar yerine toplumun yazılı olmayan etik geleneklerini temel alan, kısıtlamalar yerine uygulama hakkında kamuoyunu bilgilendiren ve uygulamada şeffaflık sağlayarak caydırıcı dolaylı denetimi temel alan yaklaşımdır. Bu tür düzenlemenin en çarpıcı örneklerinden birini oluşturan İngiltere ve Almanya'da parlamento dışı tüm faaliyet ve gelirlere saydam bildirim zorunluluğu getirilerek dolaylı denetim mekanizmaları oluşturulmuştur.

Diğer birçok ülkedeki uygulamalar bu iki temel yaklaşımın karışımından oluşan düzenlemelerdir. Örneğin Hindistan'da milletvekillerinin parlamento dışında kazanç elde etmeleri, yönetim kurullarında görev yapmaları tümüyle yasaktır. İsveç'te,

milletvekillerinin parlamento dışında bir ayı aşkın çalışmaları hâlinde, o süreye ilişkin milletvekili maaşları kesilmektedir. İsrail'de, parlamento dışı gelirleri milletvekili maaşının yüzde ellisi ile sınırlanmıştır. Yunanistan'da ise, milletvekilleri, yönetim kurulu üyeliği, genel yöneticilik veya bunlara vekillik görevlerini üstlenememektedir.

Kuşkusuz demokrasilerde temel sorumluluk, siyasî partilere ve milletvekillerine düşmektedir. Milletvekillerinin yaşam tarzları, uğraşları, üslupları ve davranışları ile topluma örnek olmaları, erdemli ve ilkeli tavırları ile toplumun güvenini kazanarak demokrasimizin önünü açmaları gerekmektedir.

Siyasî etik yönünde yapılacak kapsamlı ve gerçekçi düzenlemelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi, dürüst yönetimin ilk adımını atmış olacak, ülkemizde temiz siyasetin kökleşmesi için çok değerli bir katkı sağlamış olacaktır.

Ancak siyasî ve hukukî denetim mekanizmalarının çoğu zaman yerli yerinde kullanılamaması halen Türk siyasetinin önündeki önemli açmazlardan birisi olarak durmaktadır. Bu durum, siyaset alanının yine siyasetçiler tarafından daraltılması sonucunu doğurmaktadır. İlkeli ve dürüst siyasetin içi boş bir slogan olmaktan çıkarılıp siyasî hayatın doğal bir parçası hâline gelmemesi durumunda, bu açmazdan kurtulmak da mümkün olmayacaktır.

Yolsuzluk ve adaletsizliklerin önüne geçmek ancak açıklık, katılımcılık ve hesap verebilirlik ilkelerini esas alan bir yönetimin gerçekleştirilmesi ile mümkün hale gelebilecektir. Yolsuzluklarla mücadelede başarılı olabilmek için, temelde yolsuzluğa yol açan ve yolsuzluğu besleyen unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Son 13 yıldır Türkiye'de başta imar ve ihale mevzuatıyla denetim sisteminde yapılan değişikliklerle yolsuzluklarla mücadelede zafiyet oluşmasına sebep olunmuştur.

Bu sebeple temelde sorgulanması gereken konu, yolsuzlukla mücadelede kararlı bir siyasî irade ortaya konulup konulmadığıdır. Beraberinde bu iradeyi uygulamaya geçirecek yönetim zihniyetine sahip olunup olunmadığı, gerekli hukuki düzenlemelerin yapılıp yapılmadığı ve konuya ilişkin yeterli toplumsal duyarlılığın oluşturulup oluşturulmadığıdır.

Sivil toplum kuruluşları ve medyanın bu konuda yeterli duyarlılığa sahip olmaması, yapanın yanına kâr kaldığına ilişkin kanaat oluşturan geleneksel af uygulamalarının toplumda yarattığı "bu düzen değişmez" psikolojisi ve bunun sonucunda oluşan güvensizlik, yolsuzluklarla mücadelede başarıyı engellemektedir. Ayrıca, siyaset kurumunun adam kayırma amaçlı olarak faaliyet göstermesi ve sosyal yapının maddî olmayan çıkar ilişkilerini desteklemesi, kuralsızlığı meşrulaştıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yolsuzlukla mücadelede, sadece ceza hukuku araçlarıyla başarıya ulaşılabilir mümkün değildir. Bu mücadelede, cezaî tedbirlerin yanında özel hukuk ve idare hukuku alanında tedbirler alınması da önem arz etmektedir.

Doğrudan yapılacak mücadeleyle birlikte yanında; siyasî ve idarî denetim mekanizmasının etkinleştirilmesi, vergi sisteminin adaletli hâle getirilmesi, adlî tıp mekanizmasının sağlıklı işletilmesi, yargının hızlı ve doğru karar vermesini sağlayacak alt yapının oluşturulması, siyasî partiler ve seçim sisteminin daha açık ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun hâle getirilmesi, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi gibi önleyici tedbirler hayata geçirilmelidir.

Bu şekilde yolsuzluklarla mücadeleye ilişkin topyekûn bir zihniyet dönüşümünün sağlanması, yolsuzluklarla mücadelede kararlı bir siyasî iradenin ortaya konulması, toplumsal bilinçlenmenin, sivil toplum kuruluşları, medya ve kamuoyu desteğinin artırılması, mücadeleye ilişkin esasların etkinliğinin ve sürdürülebilirliğinin temin edilmesi sağlanmış olacaktır.

Sonuç itibariyle bu kapsamda öncelikle yolsuzluğun tanımı, kapsamı, türleri, unsurları gibi konulara açıklık getirilmesi ve ilgili kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliği sağlanarak kalıcı politikalar oluşturulması ve geliştirilmesi şarttır.

“Temiz toplum” idealine ulaşmak için tüm kamu görevlileri ve siyasilerin şeffaflık ilkeleri çerçevesinde faaliyet yürütmelerinin önemi büyüktür. Esasen TBMM’nin kapsamlı bir “Siyasî Ahlâk” yasası çıkartmak suretiyle, kamu yönetimi, sivil toplum kuruluşları ve medya başta olmak üzere diğer alanlara da örnek olması mümkün olacak, toplumsal ahlâk anlayışının egemen olmasına katkı sunacaktır.